

De verhalen in ons

Benedict Wells bij Meulenhoff:

Het einde van de eenzaamheid

Becks laatste zomer

Op het geniale af

Hard land

Dromer

De waarheid over het liegen

De verhalen in ons

Benedict Wells

De verhalen in ons

Hoe het verlangen om schrijver te worden
een uitweg was uit een eenzame jeugd

Vertaald door Gerda Baardman

ISBN 978-90-896-8394-6

ISBN 978-94-023-2593-5 (e-book)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Die Geschichten in uns*

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: Lukas Maeder / 13PHOTO

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2024 by Diogenes Verlag AG, Zürich. All rights reserved

© 2025 Nederlandse vertaling Gerda Baardman en Meulenhoff Boekerij bv,
Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

*Voor mijn vader,
de verhalenverteller*

‘De grenzen van mijn taal betekenen
de grenzen van mijn wereld.’

Ludwig Wittgenstein

Inhoud

Voorwoord	II
-----------	----

DEEL I

De weg naar het schrijven

17

WAAROM JE BEGINT	19
WAAROM JE NIET OPHOUDT	45

DEEL II

Over het schrijven

85

HOE EEN ROMAN ONTSTAAT	87
De vonk	92
Het voorafgaande	97
Opschrijven	103
Redigeren (Theorie)	110

HULPMIDDELEN BIJ HET REDIGEREN VAN EEN VERHAAL	121
Het kiezen van de juiste taal	125
De montagetafel	131
Personages	138
On/Off	148
Comprimeren	155
Het zoeken naar de ingang	162
Het aantekenboekje	166
Eigen tijden, plekken en methodes	170
Spieren	174

Details en finslijpen	178
De klare lijn	184
Steal your darlings	192
Stroom op de leiding	200
Vertelperspectieven	213
Fouten als omwegen	220
Dialogen	223
Andere werelden, andere regels	228
Verwachtingen doorbreken	234
De curve en de rechte lijn	240
De frisse blik	243
Timing en evenwicht	247
Vijf zintuigen	251
Voorlopige oplossingen en bruggetjes	253
Show up to work	261
Niet schrijven	263
Afstand	267
Over het slot	274
Daarna	280
Terugkerende thema's	286
UIT DE WERKPLAATS	295
De vroege versie (<i>Het einde van de eenzaamheid</i>)	297
De tussenversie (<i>Hard land</i>)	311
Dankwoord	323
Bronnen	327

Voorwoord

Dit boek is een mislukte poging om even geen boek te schrijven. Na twintig jaar voortdurend werken aan verhalen was ik hard aan verandering toe. *'Life moves pretty fast,'* zegt de filosoof Ferris Bueller. *'If you don't stop and look around once in a while, you could miss it.'* In plaats van steeds maar weer van roman naar roman te jakkeren wilde ik een schrijfpauze inlassen, op mijn leven reflecteren en iets nieuws proberen. Ik werkte aan een paar projecten en besloot daarnaast ook te gaan studeren; als auteur wilde ik pas weer door als ik het schrijven ging missen.

Voor het eerst in mijn volwassen leven schreef ik maanden achter elkaar niet één zin – totdat ik als gastdocent een seminar over het redigeren van een roman moest geven en een heel talentvolle groep kreeg toebedeeld. Onze discussies over schrijven hielden me nog lang bezig en door de bijdragen van de studenten kreeg ik een dieper inzicht in de vele verschillende manieren waarop je een tekst kunt aanpakken.

Dat najaar ging ik op promotietournee voor mijn roman *Hard land*, waarbij niet alleen veel algemene kwesties over het schrijfproces aan de orde kwamen, zoals altijd, maar me ook werd gevraagd hoe het komt dat mijn personages in zoveel opzichten op elkaar lijken en waarom ik zo vaak over verlies en eenzaamheid schrijf. Dat waren leuke uitwisselingen, die me dwongen na te denken over beslissingen die ik intuïtief had genomen. Doorgaans ga ik niet met mijn onbewuste in gesprek over de oorzaken van het gedrag van een personage of van mijn belangstelling voor een bepaald verhaal. Schrijven is iets anders dan praten over schrijven.

De coronapandemie beperkte de mogelijkheden voor het organiseren van lezingen, dus voor de lezers die er niet bij kon-

den zijn wilde ik op mijn website een soort *best-of* samenstellen van de ideeën die ter sprake waren gekomen bij de keren dat het wel kon doorgaan. Een laatste berichtje uit de werkplaats en dan voorlopig een streep onder het schrijven. Dat was het plan. Ik had behoefte aan een pauze, ik moest er even uit – maar in plaats daarvan begon er een jarenlange literaire reis.

Wie weleens heeft geprobeerd een boek te schrijven, herkent het misschien: het zeldzame geluk als je bij het zoeken naar woorden in je hoofd onverhoeds op een bron stuit. Zo ging het die keer bij mij: de gedachten en zinnen bleven maar komen, het ging vanzelf. 's Nachts in bed kreeg ik steeds weer nieuwe ideeën, die ik dan half slapend op mijn laptop tikte – de tekst groeide en groeide en werd al snel zelfs te groot voor de site. Na een week had ik honderd pagina's, na drie weken driehonderd. Het jaar daarop begon ik aan een studie en ik hield me weliswaar aan mijn voornemen om geen nieuwe literaire fictie te schrijven, maar ondertussen werkte ik wel gestaag door aan dit boek.

Voor het eerst vroeg ik me af hoe een roman bij mij en bij anderen ontstaat, van het eerste idee tot de definitieve versie. Welke processen komen daarbij kijken en waarom vind ik het elke keer weer zo moeilijk om een verhaal vloeiend te vertellen en fouten te vermijden? Welke vertelperspectieven passen bij welk verhaal, hoe bepaal je wat een goed personage is, waarom is schrappen zo belangrijk, welk register kies je voor de taal?

Bij het seminar aan de universiteit waren vragen gesteld waarop ik het antwoord schuldig moest blijven en nu wilde ik het instrumentarium inventariseren dat me bij het schrijven heeft geholpen – en dat ik op mijn beurt grotendeels aan andere schrijvers te danken heb.

Als iemand me om schrijftips vraagt, raad ik vaak *On Writing* van Stephen King aan. Dat is de bijbel voor iedereen die wil gaan schrijven. Het is vaak mijn redding geweest, want het is in twee opzichten heel bemoedigend.

King vertelt over zijn eigen leven, geestig, maar zonder de mindere kanten te verhullen. Als jongen met een moeilijke achtergrond en veel fantasie verzon hij altijd graag verhalen, vooral horror en sciencefiction. Later bood hij zijn verhalen bij uitgeverijen aan en werd afgewezen. Heel vaak zelfs. De mooiste afwijzingen hing hij aan een spijkertje boven zijn bureau, totdat het er zoveel werden dat hij het moest vervangen door een haak. Hij woonde in die tijd met zijn vrouw en hun baby in een krakkemikkige stacaravan. Maar hij dacht niet aan opgeven, hij ging door – en werd uiteindelijk beloond.

Toen ik begin twintig was, vond ik dat een troostrijk verhaal. Ik hing mijn afwijzingen weliswaar niet op, maar het waren er wel veel en bij elke nieuwe die ik kreeg, voelde ik me weer een mislukkeling. Als beginnend auteur vond ik het bemoedigend om te lezen dat iemand die naderhand een half miljard boeken had verkocht, in zijn jonge jaren hetzelfde had meegemaakt als ik.

Maar het boek van King was vooral zo'n openbaring omdat hij zijn schrijfproces aan de hand van voorbeelden inzichtelijk maakte, en daar heb ik veel van opgestoken. En dat terwijl ik zijn romans niet eens lees, want ik hou niet van horror (oké – ik vind het gewoon te eng). Maar hoe je ook over zijn werk denkt, King weet hoe je een verhaal begint, hoe je het voortzet en hoe je naar het eind toe werkt, hoe je met een crisis omgaat, het niet opgeeft en uiteindelijk de puntjes op de i zet. In tegenstelling tot veel andere adviseurs doet hij niet aan maniertjes. Wel geeft hij veel praktische adviezen die de redding van menig beginnend auteur kunnen zijn en waar je ook later in je carrière nog veel aan kunt hebben. Dat algemene inkijkje in de werkplaats van de meester heeft me geïnspireerd – en niet in de laatste plaats bij het schrijven van het boek dat je nu in handen hebt.

*

Ik verzon altijd verhalen omdat ik mijn eigen verhaal heel lang niet heb kunnen vertellen. Over veel in mijn eigen leven heb ik gezwegen omdat het te persoonlijk was, omdat ik anderen in bescherming wilde nemen en ook omdat ik me ervoor schaamde. Maar omdat mijn eigen geschiedenis sterk met mijn teksten verweven is, wil ik die in dit biografische eerste deel in elk geval wel in grote trekken schetsen: de mensen die me hebben gesteund, de boeken die me hebben gevormd en de vele tegenslagen. Er zijn duizenden ‘wegen naar het schrijven’, en dit was de mijne.

Je zult dus zo meteen iemand ontmoeten die als schrijver heel lang niet heeft geweten waar hij eigenlijk mee bezig was. Die met zijn romans telkens weer vastliep of afgewezen werd, uiteindelijk geluk had en een uitgever vond, en ook daarna nog vaak is gestruikeld. Een van de redenen waarom ik dit vertel is dat ik het idee van de schrijver als eenzaam-teruggetrokken-genie-op-zolderkamertje onderuit wil halen. Juist door dat onterechte beeld laten veel mensen zich afschrikken en durven ze er niet eens aan te beginnen.

In het tweede deel van dit boek, ‘Over het schrijven’, vertel ik wat ik zoal heb geprobeerd om mislukte versies te verbeteren en wat ik daarvan heb geleerd. Daarin gaat het over het ambacht en het ontstaan van een roman, technische kwesties en het instrumentarium dat je bij het redigeren kunt gebruiken. Het is geen college over mijn poëtica, maar een zo eerlijk mogelijk inkijkje in de werkplaats van de schrijver – en ook in onvoltooide teksten.

*

Een bekende vraag: als er in een bos een boom omvalt en niemand hoort het, is het geluid er dan wel? Zo kun je je ook afvragen: als ik geen woorden heb voor mijn diepere gevoelens, heb ik die gevoelens dan eigenlijk wel? Weet ik dan wel wie ik ben of blijf ik uiteindelijk ook voor mezelf alleen maar een

schim? Die dingen vraag ik me al sinds mijn vroegste jeugd af, maar jarenlang beschikte ik niet over die woorden. Ik weet pas dat ik me dat altijd al heb afgevraagd sinds ik de vraag onder woorden kan brengen.

Iemand vroeg me een keer waarom ik schrijf en ik antwoordde toen: omdat ik haaks op de wereld sta. Ik ben er niet helemaal mee in harmonie en probeer die breuk, of mezelf, zo te corrigeren. Dat klinkt misschien heel logisch, maar toch is het niet het antwoord op de vraag. Verhalen vertellen, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk, haalt je eigenlijk pas de werkelijkheid binnen. Daardoor word je tastbaar en kun je met anderen delen wat je hebt beleefd. Ik geloof in de 'onscherpterelatie' in de literatuur: teksten veranderen doordat andere mensen ze zien, al blijven de woorden zelf onveranderd. In het gunstigste geval voel je je begrepen door verhalen van anderen en voelen die anderen zich op hun beurt ook gezien. Je hebt het over jezelf en bedoelt de anderen, je ziet de anderen en herkent jezelf.

In dit boek wil ik je deelgenoot maken van alles wat mij fascineert bij het vertellen van verhalen. En omdat je als schrijver altijd leerling blijft, maak ik ook na twintig jaar nog veel fouten en leer ik voortdurend bij – meestal van schrijvers die ik getalenteerder vind dan mezelf. Zo echo ik in deze tekst ook het werk en de interessante vragen en gedachten van anderen. Net als bij het tafeltennissen komt het balletje altijd uit onverwachte hoek. Hierbij sla ik het terug, en terwijl jij mijn slag leest, ben ik alweer verder, net als Stephen King en alle anderen die me zijn voorgegaan.

En wie weet, misschien landt het balletje op een dag bij jou.

DEEL I

De weg naar het schrijven

WAAROM JE BEGINT

Dit is de eerste keer dat ik als schrijver terugkom in mijn oude kinderkamer in München, eind jaren tachtig. Door de melkachtige sluier van de herinnering zie ik het jongetje van vijf dat in het stapelbed onderin slaapt. Haar in de war, mond open, zoveel wat hij niet weet. De wereld is nog klein en strekt zich uit van de tuin naar de kleuterschool, verderop wordt alles al vaag. Volgend jaar zal hij na de scheiding van zijn ouders naar Zwitserland verhuizen, maar dat is slechts voor een paar maanden. Daarna zal hij weer in dit bed slapen, althans in de vakanties.

Het is 's morgens vroeg, het eerste schemerige licht valt al door het raam naar binnen en vormt midden op de vloer een geheimzinnig vierkant. Het is nog zwak, over een paar minuten zal het stralend worden. Het jongetje vond het heerlijk als hij daarvan wakker werd; verder weet ik niet veel meer over hem. Hij heeft weinig duidelijke herinneringen achtergelaten, maar dit is er één van: zacht door het ochtendlicht worden gewekt, een paar keer met zijn ogen knipperen en dan in zijn optimistische, vertrouwende gevoel stappen als in een paar warme pantoffels...

Ik ben hier omdat ik iets zoek. Aan veel plekken uit mijn kindertijd ga ik snel voorbij, nog altijd op de vlucht voor het verleden. Voor dit boek wil ik vooral meenemen wat me belangrijk lijkt voor het schrijven.

Ik blader een tijdje in de kinderboeken in de kast – een weerzien met oude sprookjes en de olifantenstad van het koningspaar Babar en Céleste – en werp dan toch weer een steelse blik op de slapende jongen. Hij lijkt zo klein. Van de chaos die binnenkort in zijn huis zal losbarsten zal hij zichzelf de

schuld geven en hij zal denken dat hij vooral goed moet blijven functioneren. Hij wil niet voor nog meer problemen zorgen en als iemand vraagt hoe het met hem gaat, zal hij altijd antwoorden: 'oké'. Anderen hebben het veel moeilijker, wat zouden die wel niet moeten zeggen? Een kind dat eigenlijk niet bestaat, een *neverboy* die alleen zijn eigen fouten ziet en niemand met zijn geschiedenis wil belasten. Die later romanpersonages als maskers zal gebruiken om zijn gevoelens achter de hunne te verstoppen.

Toch moet ik dat jongetje hier in dit boek binnensmokken, al wil hij dat niet en al komen zijn ouders, zijn grote zus en een paar persoonlijke dingen dan vanzelf mee. Zonder hem en zijn ontwikkeling kan ik niet over mijn schrijven vertellen. Het worden alleen kleine potloodschetsjes, ik kleur ze niet in, het wordt geen autobiografie. Eerlijk gezegd heb ik nog steeds geen taal voor dat jongetje, alleen een afstandelijke toon.

Bijna alsof het over iemand anders gaat.

Dan zie ik de knuffel die hij onder zijn arm geklemd houdt en ik grijp ernaar. Die knuffel heb ik nog steeds, na vijfendertig jaar: een witte tijger, inmiddels verfomfaaid en grauw geworden. Ik kan haast niet geloven hoe wit hij hier nog is. Ik leg hem terug, glimlach en loop door.

De volgende plek die ik aandoe is een internaat, 's avonds, bad- en bedtijd. Het jongetje, nu een jaar of zes, zeven, bladert in het kille licht van de plafondlamp in een boek, *Winnie de Poeh* van A.A. Milne, het eerste verhaal dat hij zelf leest. Ik blijf even naar het jongetje in zijn pyjama kijken en vang ineens een vergeten geur op: de witte azijn waarmee de wc's in het internaat werden schoongemaakt. Wat ruikt dat ineens weer wonderlijk vertrouwd.

Ik herinner me nu ook de beklemmende sfeer 's avonds aan tafel. Buiten is het donker en op tafel staan tarwebrood, boter, beleg en kannen met thee en melk. We zitten met ons zessen aan tafel, een vriend maakt een grapje over een van de groepsleiders en er wordt hard gelachen. Ik lach mee en lijk heel ontspannen, maar waar komt die vage kramp in mijn maag dan vandaan die het tafereel verstoort?

Beschermd door de tijd tussen het jongetje en mijzelf onderzoek ik dat gevoel. Ik zie zijn glimlach, maar ook de angst die erachter schuilgaat. Het heimwee en die zoekende, altijd iets te vluchtige blik.

De beelden in zijn hoofd.

De sfeer van die avonden zal later als een inktpot naast me staan als ik verhalen vertel.

Na de scheiding had mijn moeder me meegenomen naar Zwitserland, waar ze vandaan kwam. Op mijn zesde was ik er getuige van dat haar bipolaire stoornis haar parten begon te spelen. Onder normale omstandigheden hadden we een innige band, maar ineens verbrandde ze mijn speelgoed of dreigde ze dat ze mijn arm uit de kom zou rukken. Ze nam haar slaappillen niet meer in en zei de hele tijd dat ze dood wilde, wat ik haar dan uit het hoofd probeerde te praten. Maandenlang was ik alleen met haar, totdat ze instortte en in de psychiatrie terechtkwam. Daarna woonde ik eerst bij mijn oom en daarna bij mijn vader, die op het randje van een faillissement balanceerde, zodat we nooit zeker wisten of we die maand de huur wel konden betalen of uit huis zouden worden gezet. Hij moest zowat dag en nacht werken, dus uiteindelijk belandde ik in een katholiek staatsinternaat in Beieren. Dat werd mijn thuis, het bood stabiliteit.

Daar zat ik samen met allemaal andere kinderen die ook om bepaalde redenen niet thuis konden wonen. Sommigen waren wees of waren uit oorlogsgebied gevlucht terwijl hun familie daar was achtergebleven, anderen hadden een gewelddadige, alcoholistische vader of kwamen uit een andere gevaarlijke thuis-situatie. Hun sociale vangnet had het begeven, de bodem was bereikt, maar het opgroeien zonder ouders bracht ons wel nader tot elkaar. We ruzieden en maakten het weer goed, net als echte broers en zusjes, en navigeerden in hetzelfde wankel schuitje door onze kinderjaren. Over onze ware gevoelens of de redenen waarom we daar zaten, praatten we nooit, het kwam niet eens bij ons op. We zagen wel dat sommigen van ons met de medewerkers van Jeugdzorg speelgoed mochten gaan kopen om-